

Gud: skydd eller fara?

En undersökning av implicita gudsbilder i Ps 88 och Ps 91 med hjälp av anknýtningsteori.

Författare: Helena Priest

LUNDS UNIVERSITET | CENTRUM FÖR TEOLOGI OCH RELIGIONSVETENSKAP

[BIVK 10] [Bibelvetenskap] 15 hp: Examensarbete för kandidatexamen

Handledare: Blazenska Scheurer

Examinator: Tobias Hägerland

Termin: VT 2017

Abstract

This thesis seeks to examine how attachment theory can contribute to identifying implicit images of God in Psalms 88 and 91 in the Psalter. The purpose is also to see whether or not these specific images of God can be understood as harmful or beneficial for the worshipper and if this approach can deepen the psychological understanding of the image of God in the Psalms.

The starting point of this thesis is that God is to be understood as an attachment figure by the worshipper. Building on this I deepen the analysis in using concepts from attachment theory to reach the inner working models of the worshipper in the text. I choose 5 concepts: attachment figure, attachment circle (i e secure base, exploring, attachment behaviour and safe haven), secure and insecure attachment and inner working models.

In a close reading of the Hebrew texts I apply a psychological analysis of the two Psalms using the five concepts. In Ps 88 I find three images of God whereof two non-unified that can be understood in the context of insecure attachments. In Ps 91 I find one unified image of God that can be understood in the context of a secure attachment.

In a theoretical understanding according to attachment theory the analysed images which result in insecure attachment can be harmful to the worshipper, whereas the unified image of God as good as in the secure attachment result in Ps 91 can be beneficial to the worshipper.

I draw the conclusion that the analysis outcome renders a deeper psychological understanding of both the inner images and the dynamics behind them.

Key words: Attachment theory, images of God, Ps 88, Ps 91, secure and insecure attachment styles, inner working models.

Innehållsförteckning

1 Inledning

1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte & frågeställningar.....	2
1.3 Metod.....	2
a) Ett psykologiskt perspektiv.....	3
b) Presentation av anknytningsteorin.....	4
1.4 Forskningsöversikt.....	10
1.5 Upplägg.....	12

2 Analys

2.1 Psaltaren enligt Fredrik Lindström och Walter Brueggemann.....	13
2.2 Introduktion till Ps 88.....	15
2.3 Analys av Ps 88 med anknytningsteori	
a) Min översättning av Ps 88.....	16
b) Analys med anknytningsbegrepp.....	17
c) Analysens resultat.....	21
d) Diskussion kring gudsbilder.....	23
2.4 Introduktion till Ps 91.....	26
2.5 Analys av Ps 91 med anknytningsteori	
a) Min översättning av Ps 91.....	26
b) Analys med anknytningsbegrepp.....	27
c) Analysens resultat.....	30
d) Diskussion kring gudsbilder.....	31
2.6 Jämförelse av Ps 88 och Ps 91.....	32

3 Avslutning

3.1 Slutsatser.....	33
Bilaga1 Den hebreiska grundtexten (MT) Ps 88.....	35
Bilaga 2 Den hebreiska grundtexten (MT) Ps 91.....	36

4 Litteraturförteckning.....	37
-------------------------------------	-----------

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Psaltaren har fascinerat mig ända sedan jag första gången kom i kontakt med dess texter under en retreat på 80-talet. Det var det direkta anropet till Gud som Skaparen och det rika språket som tilltalade mig. Jag upplevde att det fanns en sådan äkthet och allmängiltighet i bönerna, som sträckte sig långt bortom olika konfessioner.

Långt senare under mina studier i Gamla testamentet och hebreiska blev jag specifikt intresserad av gudsbilder. Den hebreiska bibeln rymmer så många och ibland diametralt olika teologiska synsätt och även olika gudsbilder. Det finns t.ex den deuteronomistiska teologin där Gud, JHWH ofta beskrivs som sträng och straffande.¹ I Psaltaren finns en annan teologi, tempelteologin som är en skapelseteologi och uttrycker Gud som livets Skapare och beskyddare, där det finns en destruktiv kaosmakt som står i fiendskap till Gud, det finns alltså en dualism i tillvaron.²

Psalm 88 som brukar räknas som en individuell klagopsalm fångade mitt intresse för att den avviker från de andra klagopsalmerna genom att den saknar den positiva vändning som brukar finnas mot slutet i klagopsalmerna och att den är så väldigt mörk och slutar så abrupt.³ Psalm 91 valde jag för att den utgör dess motsats genom den starka förtröstan som genomsyrar psalmen och den var också välbekant för mig eftersom den brukar sjungas vid completorium som jag deltagit i vid klostervistelser.⁴ Inom formkritiken har Ps 91 vanligtvis kategoriserats som en förtröstanspsalm.⁵ De båda psalmerna förmedlar också väldigt olika gudsbilder vilket gör dem intressanta att jämföra.

¹ John J. Collins, *Introduction to the Hebrew Bible* (Minneapolis: Fortress Press, 2014), 185-186.

² Fredrik Lindström, *Suffering and Sin: Interpretations of Illness in the Individual Complaint Psalms* (Stockholm: Almqvist & Wiksell International 1994), 93-97.

³ John Goldingay, *Psalms Volume 2 42-89*, Baker Commentary of The Old Testament wisdom and psalms (Michigan: Baker Academic, 2007), 644.

⁴ Completorium som betyder fullbordad är den sista gemensamma bönestunden på kvällen innan nattens vila. Det kommer från tidegården som är en liturgisk bönetradition som främst används inom kloster.

⁵ Walter Brueggemann och W.H. Jr. Bellinger, *Psalms*, New Cambridge Bible Commentary (New York: Cambridge University Press, 2014), 395.

Vid läsningen av de båda Psalmerna kom jag att tänka på att bedjarens förtroendefulla och nära relation till Gud påminner om en anknytningsrelation-en nära relation som från början uppkommer i relation mellan det lilla barnet och dess vårdnadshavare,⁶ men som inte är begränsat till ett infantilt stadium i livet utan är något som pågår genom hela livsspannet.

1.2 Syfte & frågeställningar

I denna uppsats vill jag undersöka Ps 88 och Ps 91 specifika gudsbilder ur ett psykologiskt perspektiv med hjälp av anknytningsteori. Utifrån antagandet att Gud är en anknytningsperson⁷ kan enligt denna teori de gudsbilder som den bedjande bär i sitt inre ha uppkommit så tidigt att de är implicita dvs omedvetna. Sådana bilder kan påverka bedjaren känslomässigt utan att ha blivit bearbetade kognitivt. De implicita gudsbilderna bygger på erfarenheter som människan fått via närstående och i det sociala och kulturella sammanhang som hon lever i.⁸ Svårigheten är dock att komma åt de implicita gudsbilderna i en bibeltext. Därför blir frågeställningarna som mitt syfte genererar följande:

1. Hur kan anknytningsteorin bidra till att identifiera bedjarens implicita gudsbilder?
2. Kan dessa specifika-implicita gudsbilder beskrivas som skadliga eller välgörande för bedjaren?
3. Kan detta leda till en fördjupad psykologisk förståelse för gudsbilder i psalmerna?

1.3 Metod

Eftersom jag vill analysera texterna med en psykologisk metod kommer jag att applicera specifika frågor till texten i en textnära läsning av den hebreiska texten. Textnära läsning kommer från new criticism som sätter studiet av texten i fokus istället för studiet av bakgrundsfaktorer.⁹ Textnära läsning har blivit ett begrepp som används inom litteraturkritik där man fokuserar på texten i en synkron läsning och ställer specifika frågor till texten. De

⁶ Barnets vårdnadshavare är de som ger barnet omsorg och har känslomässig och nära kontakt med barnet. Den primära vårdnadshavaren är ofta modern.

⁷ Gud som anknytningsperson presenteras närmare under forskningsöversikten 1.4.

⁸ John Bowlby, *Attachment and Loss. Vol 2: Separation* (New York, Basic Books: 1973), 236-240.

Det finns fler psykologiska teorier som talar om inre bilder eller mentala representationer t.ex. objektrelationsteori som är en psykoanalytisk teori.

⁹ John H. Hayes och Carl R. Holladay, *Biblical Exegesis: A Beginner's Handbook* (Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 2007), 168.

frågor jag kommer att ställa till texten är anknytningsteoretiska frågor.¹⁰ Jag gör inte anspråk på att göra en fullständig detaljerad språklig analys, det finns det inte utrymme för i denna uppsats utan mitt fokus är att analysera texten utifrån den psykologiska metoden.

1.3a) Ett psykologiskt perspektiv

Ända sedan psykologins barndom på 1800-talet har bibeltexter studerats med hjälp av psykologi bl.a av Friedrich Schleiermacher och senare av William James på 1900-talet följt av S. Freud och C.G Jung. På 60- och 70-talet gjordes en del mindre vetenskapliga psykologiska tolkningar av bibeltexter bl.a. där man tolkade den historiske Jesus som psykiskt sjuk- en psykologisk fallgrop som kallas för reduktionism. Intresset för att använda sig av psykologiska metoder för att förstå bibeltexter och människans själ fortlevde dock hos de som såg den nära släktskapen mellan psykologi, teologi och andlighet. Numera ser man mer att de olika disciplinerna kan befrukta varandra.¹¹ ”Psychological biblical criticism”, Psykologisk bibelkritik är ett helt forskningsfält som förenar psykologi och exegetik.¹² I detta forskningsfält har psykologer, teologer och exegeter beaktat psykologiska frågor i bibeltolkning och även exegeter utifrån andra förhållningssätt som t.ex feministiska, ideologiska, dekonstruktionistiska, reader-responsive och strukturalistiska har utgått ifrån psykologiska teorier och premisser. Det finns fog för att säga att alla kritiska metoder har en psykologisk dimension eftersom alla involverar det mänskliga psyket i varseblivning, kognition och tolkning.

Betydelsefulla utvecklingar inom psykologi som spelat roll för utvecklingen av psykologisk bibelkritik är en rörelse från individfokusering till mera relationella teorier och den metateoretiska observationen som gäller all vetenskap, att psykologi själv är ett hermeneutiskt system, ett system av tolkning.¹³ I och med att den historisk kritiska metoden numera inte räknas som den enda vägen inom exegetik har andra metoder såsom strukturalistiska, lingvistiska och narrativa börjat användas. Den psykologiska bibelkritiken

¹⁰ Vad anknytningsteori är se längre fram under 1.3 b.

¹¹ Harold J. Ellens och Wayne, G. Rollins, *Psychology and the Bible : a new way to read the Scriptures Volume I :From Freud to Kohut* (Westport, London: Praeger Publishers, 2004), 15-17.

¹² Andrew D. Kille, *Psychological Biblical Criticism* (Minneapolis: Fortress Press, 2001), 3.

¹³ Kille, *Psychological Biblical Criticism*, 7.

har vunnit på detta genom att den kan användas” med egen rätt ”inte för att förklara historiska händelser utan för att blottlägga den psykologiska dynamiken i texterna.¹⁴

Ricoeur har genom sina studier av Freud haft stor betydelse för hermeneutiken. Han etablerade begreppet ”hermeneutic of suspicion” som ett basbegrepp i nutida hermeneutisk teori.¹⁵ Inflytande av psykoanalytisk teori har fått tolkare att tvivla på ”det medvetna” och uppgiften blir därför inte bara att förklara den medvetna betydelsen av en text utan att dechiffrera uttryck för dolda betydelser. Detta har öppnat vägar för nutida tolkningar t.ex feministiska, narrativa och psykologiska tolkningar av bibeltexter.

Den psykologiska teori jag har valt är anknytningsteori och jag ger först en kortfattad historisk bakgrund för att därefter introducera anknytningsteorin med fokus på de grundläggande begrepp jag kommer att använda i min analysdel.

1.3b) Presentation av anknytningsteorin

Anknytningsteori är en teori inom utvecklingspsykologi som förklarar hur barnet utvecklas från spädbarn till vuxen. Anknytningsteorin har sitt fokus på betydelsen av tidiga nära relationer och hur erfarenheter av dessa mycket tidigt präglar hur vi sedan relaterar till andra i nära relationer inte bara som barn utan genom hela livsspannet.¹⁶ Grunden för denna teori kommer från upptäckter inom etologi och specifikt Harlows studier av rhesusapor.¹⁷ Det grundläggande i teorin -behovet av en känslomässig anknytning- är något som människan har gemensamt med däggdjuren. Det evolutionära syftet är att skydda barnet eller avkomman från fara och öka dess överlevnadsmöjligheter.¹⁸

De stora förgrundsfigurerna inom anknytningsteorin är framför allt John Bowlby, barnpsykiater och psykoanalytiker verksam i Storbritannien och makarna Robertson; James, socionom och psykoanalytiker och Joyce, författare och forskare inom utvecklingspsykologi, samt Mary Ainsworth utvecklingspsykolog.

¹⁴ Kille, *Psychological Biblical Criticism*, 11.

¹⁵ Kille, *Psychological Biblical Criticism*, 9.

¹⁶ Anders Broberg et al., *Anknytningsteori: Betydelsen av nära känslomässiga relationer* (Stockholm: Natur och Kultur, 2006), 13-14.

¹⁷ Broberg et al., *Anknytningsteori*, 46-49. Harlows försök med rhesus apungar som skildes från sina mammor och observerades med olika konstruerade surrogatmammor visade att anknytning är en separat biologisk funktion med ett eget motivationssystem som inte är avhängigt av mat.

¹⁸ Broberg et al., *Anknytningsteori*, 49.

John Bowlby kom att intressera sig för det lilla barnets utveckling då han på 40-talet arbetade på ett hem för missanpassade unga tonårpojkar, 44 pojkar som kallades ”juvenile thieves”. Bowlby upptäckte att samtliga dessa pojkar hade en barndom där de under en längre tid varit separerade från sina mödrar. När han på 50-talet arbetade tillsammans med paret Roberson som under 4 års tid noggrant filmade observerade barn i åldrarna 1-4 år under längre sjukhusvistelser fick han sina tidigare erfarenheter bekräftade. Filmerna visade tydligt hur barnen led av separationen från sina mödrar. Det gick att urskilja mönster av speciella anknytningsbeteenden när de skilts från sina mammor. Fas 1 var en protestfas då barnet protesterade på olika sätt genom att skrika, gråta och följa efter mamman/föräldrarna. Fas 2 kallade forskarna för förtvivlansfasen. Det var som att barnen då förlorade hoppet om att mamman skulle komma tillbaka. Detta tog sig uttryck i aptitstörningar, sporadiskt gråtande och apati. Under fas 3 skedde något som kallas losskoppling. Det verkade som att barnen börjat tillfriskna genom att de började äta och leka. Men de uppträdde avvikande mot sina föräldrar och i synnerhet mot sina mödrar när dessa kom på besök efter den långa separationen. Barnens beteende var kallt och likgiltigt, ibland som att de inte kände igen sina mammor. Detta menade Bowlby var en losskoppling, eftersom barnet trodde att det förlorat sin mamma så trängde det tillbaka sina minnen av henne som en försvarsmekanism för att dels kunna behålla en positiv bild av mamman och dels för att kunna knyta an till andra människor ifall hon inte skulle komma tillbaka.¹⁹

Under 50-talet kom Bowlby i kontakt med Mary Ainsworth som var inne på liknande tankegångar i sin trygghetsteori något som stärkte Bowlbys anknytningsteori. Ainsworth gjorde egna undersökningar om anknytning i Uganda och USA som byggde på Robertsons och Bowlbys tidigare studier. Hon utformade senare ”strange situation test” som är det mest betydelsefulla testet för att undersöka anknytning hos småbarn. Bowlby och Ainsworth kom att arbeta tillsammans i 40 år.

Här vill jag presentera de 5 viktiga begrepp för anknytningsteori som jag kommer att applicera i min analys av de båda psalmerna. Begreppen kan illustreras i nedanstående tabell:

¹⁹ Broberg et al., *Anknytningsteori*, 171-175.

anknytningsperson	anknytningscirkeln	separationsreaktioner	anknytningsmönster	inre arbetsmodeller
trygg bas	trygg bas	protest	trygg	självbild
säker hamn	utforskande	förtvivlan	otrygg: undvikande	gudsbild
	anknytningsbeteenden	losskoppling	otrygg: ambivalent	bild av andra
	säker hamn		otrygg: desorganiserad	

Anknytningsperson

Bowlby och Ainsworth menade att barnet föds med en benägenhet att knyta nära känslomässiga band till föräldrarna eller andra vårdnadsgivare och att detta anknytningsystem är något som barnet föds med. Vårdnadsgivarna, vanligtvis föräldrarna blir barnets första anknytningspersoner dvs de som barnet knyter an till. Observera alltså att det är barnet som knyter an till föräldrarna (anknytningspersonerna) och inte tvärtom. Anknytningspersonerna är de som ger barnet skydd, värme, tröst och lugn detta kallar Bowlby för omsorgsbeteende. Barnets anknytningsbeteende och föräldrarnas omsorgsbeteende knyter nära känslomässiga band mellan barnet och föräldrarna. Anknytningen är något som växer fram i faser, i takt med spädbarnets utveckling. För att utvecklas behöver barnet minst en anknytningsperson, men beroende på omständigheter som familjesituation och olika kulturer kan barnet ha flera anknytningspersoner. Men det är alltid en person som är barnets primära anknytningsperson och som det vänder sig till i första hand vid anknytningsbehov.

Anknytningscirkeln

Detta begrepp använder jag som ett samlingsbegrepp för de beteenden som utgör grunden i anknytningen: trygg bas, utforskande, anknytningsbeteenden och säker hamn. För att anknytningspersonen ska fungera som barnets trygga bas behöver barnet uppleva att anknytningspersonen är tillgänglig för barnet. Vad denna tillgänglighet innebär är naturligtvis något som måste vara anpassat till barnets ålder och behov. Barnet behöver denna trygga bas som ett stöd för att våga utforska sin omgivning, världen. Barnet har enligt teorin även ett utforskande system som också det är medfött. Det som ligger i begreppet trygg bas är den upplevda tillgängligheten av anknytningspersonen, med Bowlbys egna ord: ”The perceived

availability of a responsive attachment figure is an antidote to fear and anxiety: Whether a child or adult is in a state of security, anxiety or distress is determined in large part by the accessibility of his principle attachment figure.”²⁰ Bowlby menar alltså att anknytningen också är gällande för vuxna. Utforskandet kan hos vuxna motsvara ett intresse för och en delaktighet i omvärlden. För att återgå till exemplet utifrån barnet är således möjligheten att utforska intimt förknippad med att barnet upplever föräldern som en trygg bas och därigenom känner tillit för att våga utforska.

Anknytningsbeteenden är sådana beteenden som aktiveras hos barnet när det finns ett potentiellt hot, t.ex om en främmande människa kommer fram till barnet. Det är beteenden som att signalera och att söka närhet, barnet kan t.ex gå tillbaka till föräldern eller skrika för att påkalla förälderns uppmärksamhet. Dessa anknytningsbeteenden söker att återföre barnet med sin säkra hamn. Begreppet säker hamn innebär alltså att barnet får trygghet och skydd från anknytningspersonen igen och då deaktiveras anknytningssystemet dvs det blir en vila som gör att barnet kan återuppta sitt utforskande.

Denna anknytningscirkel består under hela livet. Erfarenheter av moders deprivation i barndomen kan återupprepas i vuxenlivet när en viktig nära person upplevs som känslomässigt distanserad eller frånvarande. Barn går inte bara från beroende till oberoende utan från att lita till föräldrar, till att växa upp och ha känslomässig närhet till en ”significant other”, vanligtvis en partner i vuxenlivet för psykologisk överlevnad. Källan till trygghet och tröst förändras men det mänskliga behovet efter känslomässig närhet består och visar sig i synnerhet under stress och när en människa hamnar i kris. I den västerländska kulturen har beroende av andra människor betraktats som patologi, något barnsligt som vuxna skall växa ifrån. Utifrån anknytningsteoretiskt perspektiv är emellertid ett tryggt beroende en medfödd del av att vara människa och en förutsättning för bra självkänsla och självständighet.²¹

²⁰ John Bowlby, *Attachment and Loss Volume 2, Separation: Anxiety and Anger* (London: Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis, 1973), 43.

²¹ Joshua J. Knabb och Matthew Y. Emerson, ”I will be your God and you will be my people”: Attachment Theory and the Grand Narrative of Scripture.” *Pastoral Psychology* 62 (2013): 828-841, här 828.

Separationsreaktioner

Grunden för separationsreaktioner är en upplevelse av övergivenhet. Reaktionen är ett försök att hantera denna smärtsamma upplevelse. Vid långvariga separationer från föräldern/na t.ex vid längre sjukhusvistelser observerades specifika separationsreaktioner som nämnts tidigare i samband med makarna Robertsons och Bowlbys forskning. Dessa separationsreaktioner utgjorde speciella anknytningsbeteenden som barnen visade i synnerhet mot sina mödrar. Första fasen var en protestfas då barnet protesterade på olika sätt genom att skrika, gråta och följa efter mamman/föräldrarna. De känslor som observerades var från början förvåning som följdes av ilska och protest men också ett hopp om att föräldern skulle komma tillbaka. I den andra fasen, förtvivlansfasen blev beteenden mera inåtvända och apatiska och tog sig uttryck som aptitstörningar, apati och sporadiskt gråtande. Den tredje fasen vilket dock inte alla barn kom in i, kallades losskoppling. Losskopplingen var ett sätt för barnet att försöka deaktivera anknytningen själv när anknytningspersonen inte var närvarande. Bowlby såg det som en psykologisk försvarsmekanism för att barnet skulle kunna härbärgera alla svåra känslor som separationen gett upphov till. Bowlby menade också att psykologins oförmåga att förstå barns separationsreaktioner var ett av psykologins största misslyckanden.²²

Vuxnas reaktioner på oförklarlig och ofrivillig separation följer i stort sätt samma mönster som barns. Vuxna kan t.ex vid en partners död i en protestfas både uppvisa ett förnekande, ett långvarigt sökbeteende och en viss desorganisation. Förtvivlansfasen kan hos vuxna motsvaras av plågsam längtan, men också tillbakadragande, aptit- och sömnstörningar. Sista fasen motsvaras av en nyorientering som innebär ett accepterande av situationen. Vid mindre hälsosamma separationsreaktioner hos vuxna kan det istället leda till ett defensivt förnekande, ett kroniskt sörjande och en kvardröjande desorganisation, separationsreaktioner som mera påminner om barnets.²³

Anknytningsmönster

Ainsworth antog att barnet vid ungefär ett års ålder har utvecklat en inre arbetsmodell som återspeglas i barnets sätt att relatera till anknytningspersonen. Med ”strange situation test”,

²² Broberg et al., *Anknytningsteori*, 262.

²³ Broberg et al., *Anknytningsteori*, 262-264.

utformade hon ett test som mäter barn i åldern 1-2 års olika anknytningsmönster.²⁴ Ainsworth kunde urskilja 3 organiserade anknytningsmönster hos barn och en 4e desorganiserad anknytningsstil.²⁵ Det **trygga anknytningsmönstret** kännetecknas av att barnet kan använda föräldern som en trygg bas för utforskande och en säker hamn, vid behov av tröst eller skydd. **Otrygga anknytningsmönster:** *Undvikande anknytning* kännetecknas av att barnet försöker vara känslomässigt självförsörjande och undviker närhet. De kan känna rädsla och otrygghet men som försvar mot att bli avvisade stänger de av anknytningssystemet. *Ambivalent anknytningsmönster*, ambivalent ängslig anknytning skapas då anknytningspersonen inte varit tillförlitlig. I vissa situationer har anknytningspersonen varit tillgänglig, i andra onåbar. Barnen hämmas då i sitt utforskande beteende eftersom de blir upptagna av att hålla anknytningspersonen nära. Dessa barn blir lätt överväldigade av sina känslor. De kan visa ilska samtidigt som de klamrar sig fast vid den vuxne. *Desorganiserad anknytning*, kännetecknas av att det saknar ett mönster och att barnets beteende kan verka osammanhängande och obegripligt. Detta kan vara fallet om barnets anknytningsbeteende väckt ångest eller ilska hos anknytningspersonen så att barnets signaler blivit feltolkade och anknytningspersonens reaktioner obegripliga och skrämmande för barnet.

Inre arbetsmodeller

Genom anknytningsrelationen till anknytningspersonen byggs hos barnet inre arbetsmodeller som är en slags mentala representationer över världen och barnet själv. Hur anknytningspersonen förväntas att agera och respondera, hur accepterad barnet är i anknytningspersonens ögon, om anknytningspersonen kan lita på att anknytningspersonen är tillgänglig eller inte. Dessa inre arbetsmodeller är alltså något som byggs implicit från början.²⁶ Det är dessa som kan ligga till grund för tidiga implicita gudsbilder hos bedjaren, då relationen till Gud kan liknas vid en anknytningsrelation.

Nutida forskning om anknytningsteori och utvecklingsteori har visat att de anknytningsmönster som mättes på barn inte är så konstanta och förutsägbara som tidigare mätningar visat (förutom vid det desorganiserade anknytningsmönstret där resultaten har varit mera longitudinella). Det som däremot har visat sig av stor betydelse är de tidiga

²⁴ Peter Fonagy, *Attachment Theory and Psychoanalysis* (New York: Other Press, 2001), 20.

²⁵ Broberg et al., *Anknytningsteori*, 187-192.

²⁶ Bowlby, *Attachment and Loss. Vol 2: Separation*, 236-240.

anknytningsrelationernas betydelse för att skapa inre arbetsmodeller hos det lilla barnet.²⁷ Dessa inre arbetsmodeller har visat sig resistenta i tiden och svåra att förändra, då information som är oförenlig med individens förväntningar tenderar att inte tas emot. Ju senare eventuella förändringar sker, desto mer resistenta är individens arbetsmodeller mot förändringar.²⁸

I nästa skede kommer jag att presentera några forskare inom ett forskningsfält där man applicerat anknytningsteori inom religionspsykologi och exegetik. Forskarna presenteras i kronologisk ordning.

1.4 Forskningsöversikt

En teolog som tidigt hänvisade till Bowlbys anknytningsteori och skrev om Gud som anknytningsperson var **Gordon Kaufman**. Han såg likheten mellan kristen teologi och Bowlbys beskrivning av anknytningsperson. Kaufman ansåg att idén om Gud är idén om en ultimat och adekvat anknytningsperson. I kristen tradition har Gud framställts som en fader, en kärleksfull fader som bryr sig om sina barn. Poängen är att Gud är beskyddande och bryr sig om och att han alltid är tillgänglig när barnen är i nöd. Föräldrabiliden är dock inte tillräcklig för att göra Gud till den perfekta anknytningspersonen eftersom alla människor, även föräldrar är svaga, ändliga och aldrig helt tillgängliga. Det är tillsammans med andra attribut som Gud blir den perfekta anknytningspersonen som han t.ex beskrivs i Psaltaren som mäktig krigare, kraftfull Skapare och som fullständigt pålitlig och moralisk. Troende utvecklar inre arbetsmodeller av en Gud som alltid är tillgänglig. Anknytningsperson ska inte förstås som en metafor för Gud likt fader, herde, skapare. Gud är inte *som* en anknytningsperson: Gud *är* en anknytningsperson.²⁹

Lee Kirkpatrick och Phillip Shaver applicerade Bowlbys anknytningsteori inom religionspsykologi i *Attachment Theory and Religion: Childhood Attachments, Religious Beliefs, and Conversion*. Kirkpatrick och Shaver ansåg att anknytningsteori utgjorde ett kraftfullt ramverk inom religionspsykologin för att studera gudsbild, omvändelse och bön. De

²⁷ Fonagy, *Attachment Theory and Psychoanalysis*, 31.

²⁸ Fonagy, *Attachment Theory and Psychoanalysis*, 141.

²⁹ Gordon Kaufman, *The Theological Imagination: Constructing the Concept of God* (Philadelphia: Westminster, 1981), 67-70.

menade att anledningen till att vi vet så lite om hur den tidiga relationen mellan förälder-barn påverkar den religiösa utvecklingen är att forskningen saknat en generell teoretisk grund för detta. Kirkpatrick och Shaver undersökte förhållandet mellan individuella skillnader i försökspersonernas barndomsanknytning till sina föräldrar i förhållande till vuxen tro och religiöst engagemang. De utgick från två hypoteser 1) ”compensation hypothesis” som gick ut på att tro på en personlig, kärleksfull och tillgänglig Gud blir en ersättning för avsaknaden av trygga anknytningsrelationer i barndomen. 2) ”mental model hypothesis” som gick ut på att personens inre arbetsmodeller av tidiga anknytningsrelationer kan utgöra en grund för att t.ex konstruera en gudsbild. Slutsatsen i deras undersökning blev ett stöd för compensation hypothesis, att Gud kunde fungera som ett substitut för en anknytningsperson, som ett föräldrasurrogat. Undersökningen gav inte stöd för hypotes 2.³⁰

Joshua J. Knabb och Matthew Y. Emerson har applicerat anknytningsteori på hela bibeln utifrån ett traditionellt kristet perspektiv med begrepp som skapelse, syndafall, försoning och ny skapelse. De menar att anknytningsbegrepp som trygg bas, utforskande, anknytningsbeteende och säker hamn går att förstå från skapelseberättelsen och genom hela frälsningshistorien och att den förståelsen kan fördjupa en kristen förståelse av den ursprungliga anknytningsrelationen mellan Gud och Guds folk.³¹ Även om denna konfessionella approach faller lite utanför, är det intressant att nämna hur anknytningsteori faktiskt används på olika sätt inom nutida teologi. Knabb och Emerson har även med pastorala förslag till terapeuter och präster för att identifiera anknytningsmönster och att med terapeutens hjälp som trygg bas och säker hamn söka fördjupa klienternas anknytning till Gud som den perfekta anknytningspersonen med hjälp av att aktivt arbeta med gudsbilder utifrån de olika klienternas behov.³²

David A. Bosworth har applicerat anknytningsteori på Psaltaren och Akkadiska böner. Han har specifikt undersökt om böernas gudsbilder kan förstås som anknytningspersoner. Han har gjort detta genom att korrelera bönens språk med anknytningsteori. Tidigare undersökningar har bara fokuserat på direkta utsagor om Gud som förälder medan Bosworth undersöker om böerna och psalmerna innehåller anknytningspråk och därmed vidgar

³⁰ Lee A.Kirkpatrick and Phillip R.Shaver, ”Attachment theory and religion: Childhood attachments, religious beliefs, and conversion.” *Journal for the Scientific Study of Religion* 29 (1990): 315-334.

³¹ Knabb och Emerson, ”I will be your God and you will be my people”, 833-838.

³² Knabb och Emerson, ”I will be your God and you will be my people”, 838-840.

begreppen. Ett kriterium är t.ex om bönen innehåller ett sökande efter närhet till Gud som trygg bas med uttryck för förtröstan och trygghet eller ett sökande efter Gud som säker hamn med uttryck för ångest och oro vid separation från Gud.³³ Han har tagit upp Psalm 88 som ett tydligt exempel på hur bedjaren lider av separationen från Gud och att han söker Gud som säker hamn. Psalm 91 finns med som ett exempel på Gud som trygg bas. Bosworths slutsatser är att anknytningspråk finns i både Psaltaren och i de akkadiska bönerna och att dåtidens människor upplevde sina gudomar som anknytningspersoner. Anknytningspråk enligt Bosworths definition förekom i 75% av psaltarpsalmerna men dock endast i en del av psalmen (i en tredjedel av psalmerna förekom det dock mer än i halva psalmen). Bosworth menar att anknytningsdynamiken finns både i Psaltaren och i de akkadiska texterna men att det bara är *en* av de psykologiska dynamiska krafter som finns i texterna.³⁴

I min undersökning kommer jag att bygga vidare på Bosworths forskning och granska om psalmerna innehåller anknytningspråk eller anknytningsbegrepp, men jag kommer att använda mig av fler anknytningsbegrepp än de som Bosworth applicerade. Bosworth kom fram till att Gud var en anknytningsperson och fungerade som trygg bas och säker hamn i psaltarpsalmerna. Jag vill fördjupa Bosworths undersökning och även komma åt de implicita gudsbilderna och behöver därför titta efter fler begrepp än trygg bas och säker hamn. De begrepp jag kommer att applicera utöver Bosworths är: specifika separationsreaktioner, anknytningsmönster och inre arbetsmodeller. Dessutom kommer jag att närmare studera dynamiken i anknytningen genom att använda mig av samlingsbegreppet anknytningscirkeln, vilket jag har hämtat från Knabb och Emerson som använder det om de grundläggande komponenterna i en fungerande anknytning. Anknytningscirkeln visar på hur de olika delarna är avhängiga av varandra och på dynamiken i anknytningen.³⁵

1.5 Upplägg

I min analys kommer jag att undersöka Ps 88 och Ps 91 med hjälp av de 5 anknytningsbegreppen som jag presenterat tidigare. I nästa skede kommer jag att analysera resultatet av analysen och vad detta kan säga om bedjarens gudsbild utifrån anknytningsteori.

³³ David A. Bosworth, "Ancient Prayers and the Psychology of Religion", *Journal of Biblical Literature* 134, no. 4 (2015): 681-700.

³⁴ Bosworth, "Ancient Prayers", 699.

³⁵ Knabb och Emerson, "I will be your God and you will be my people", 828.

Det innebär att granska det som har att göra med textens latent eller implicita gudsbilder och dess betydelser samt att diskutera om dessa kan vara skadliga eller välgörande. Mitt primära källmaterial till Ps 88 och Ps 91 är den hebreiska masoretiska grundtexten i Biblia Hebraica Stuttgartensia (MT) och mina egna översättningar av psalmerna som bifogas i bilaga. Om inget annat anges är det dessa översättningar jag använder. Den sekundärlitteratur jag kommer att använda mig av i min analys är ett urval av litteratur om anknytningsteori och om Psaltaren, bibelkommentarer, artiklar, ordböcker samt elektroniska källor. För utförligare materialbeskrivning hänvisas till litteraturlistan.

2 Analys

I denna del vill jag först presentera två nutida exegeter som närmare har studerat Psaltaren; Fredrik Lindström och Walter Brueggemann. Både Lindström och Brueggemann har teologiska och psykologiska infallsvinklar som är intressanta att lyfta fram och sedan diskutera. Därefter presenteras, analyseras och diskuteras psalmerna var för sig.

2.1 Psaltaren enligt Fredrik Lindström och Walter Brueggemann

Fredrik Lindström har intresserat sig för Psaltarens teologi och för gudsbilden i Gamla testamentet. I *Suffering and Sin* som mest behandlar de individuella klagopsalmerna tar han bestämt avstånd från den förhärskande traditionen i sekundärlitteraturen allt sedan Gunkel, att läsa in ett vedergällningsmotiv i dessa psalmer. Enligt vedergällningstraditionen är bedjarens lidande, ofta tolkat som sjukdomstillstånd, orsakat av hans egen synd, sjukdomen eller lidandet är alltså Guds straff eller konsekvens för att bedjaren har syndat.³⁶ Lindström tolkar Psaltarens tempelteologi som skapelseteologi. I Gen 1 finns en grundläggande struktur i skapelsen som bringar ordning och håller kaos på avstånd.³⁷ Från begynnelsen finns det en dualism i tillvaron enligt denna teologi. Först och främst finns det goda livet, skapelsen som Gud har skapat och som är under Guds beskydd, genom Guds närvaro. Men det finns också en fiendlig makt som är emot Skaparen och allt liv och denna fiendesfär som är dödens och lidandets domäner vill ha egen makt. I Guds närvaro, vars manifesta uttryck är i templet men dock inte begränsat till detta, utan kan vara överallt, står människan under Guds beskydd och

³⁶ Lindström, *Suffering and Sin*, 4.

³⁷ Det är intressant att jämföra anknytningsteori med dess universella anspråk med tempelteologi som i sin nära relation till skapelseteologi också kan sägas göra gällande en universalism.

då kan den fientliga makten inte tränga sig på. Men i Guds frånvaro blir människan utelämnad till den fientliga sfären som tränger sig in i människans liv och orsakar lidande i alla dess former, ytterst döden. Enligt Lindström är lidandet i de individuella klagopsalmerna framförallt ett uttryck för Gudsfrånvaro, varför klagan och ibland anklagelse från bedjaren mot Gud beror på att denna frånvaro upplevs som obegriplig.³⁸ Det naturliga och givna är Guds närvaro och det obegripliga och naturvidriga Guds frånvaro. Människosynen i denna tempelteologi är positiv och relationen mellan Gud och människa presenteras inte i kategorier som synd, skuld eller förlåtelse.³⁹ Lindström har specifikt undersökt Psalm 88 i *Suffering and Sin* och detta kommer jag att gå in på mera i min analys i diskussionsdelen. Jag kommer även att beröra en del av vad Lindström skriver om Ps 91.

I *The Psalms and the Life of Faith* intresserar sig Walter Brueggemann särskilt för den funktion som Psaltarens psalmer kan ha haft i dåtid och ha i nutid i troendes liv. Han utgår från antagandet att ”modern and ancient use of the Psalms share a common intent and function even though other matters such as setting and institution may be different”.⁴⁰ Han menar att psalmerna ofta innehåller livserfarenheter där människan befinner sig i en regression, vilket enligt Brueggemanns definition innebär att psalmen antingen uttrycker erfarenheter som handlar om när människan är som mest sårbar som i de individuella klagopsalmerna eller när hon är som mest hängivet glad (extatisk) i lovsångerna.⁴¹ Brueggemann gör en uppdelning av psaltarpsalmerna utifrån deras funktion: ”orientation”, ”disorientation” och ”reorientation”. Innehållet i dessa begrepp är något han bygger på utifrån Paul Ricoeur.⁴² Mänsklig erfarenhet rör sig i en smärtsam väg från ”orientation” till ”disorientation” och i en överraskande väg från ”disorientation” till ”reorientation”.⁴³ Under ”orientation” placerar då Brueggemann psalmer som inte innehåller så mycket spänning där allt är som det ska, status quo. Han menar att de psalmer som framförallt hör dit är skapelsepsalmer eller vedergällningspsalmer, vishets-och välsignelsepsalmer. ”Disorientation” innefattar alla klagopsalmer både individuella och kollektiva. Uttryckt i den individuella klagopsalmen befinner sig bedjaren i kris. Den gamla ordningen, människans hela

³⁸ Lindström, *Suffering and Sin*, 93-97.

³⁹ Lindström, *Suffering and Sin*, 95.

⁴⁰ Walter Brueggemann, *The Psalms and the Life of Faith* (Minneapolis: Fortress Press, 1995), 7.

⁴¹ Brueggemann, *The Psalms and the Life of Faith*, 7.

⁴² Enligt Brueggemann, Brueggemann, *The Psalms and the Life of Faith*, 30.

⁴³ Brueggemann, *The Psalms and the Life of Faith*, 30.

värld-”orientation” har kollapsat. Brueggemann anser att de nyansskillnader som finns i de olika klagopsalmerna beror på huruvida bedjaren har accepterat krisen eller hur mycket förnekande och motstånd som finns kvar. De allra flesta individuella klagopsalmerna slutar med lovsång som uttrycker att bedjaren väntar på att Gud ska handla och att detta handlande alltid innebär något nytt- en ”reorientation”.⁴⁴

Brueggemann har med Ps 88 i kategorin ”disorientation” och det kommer jag att ta upp i diskussionsdelen om gudsbilder. Jag kommer också att ta upp Brueggemanns och Bellingers kommentar om de båda psalmerna.

2.2 Introduktion till Ps 88

Ps 88 är en individuell klagopsalm, en av de vanligaste genrerna i Psaltaren.

Men den är avvikande både till form och innehåll. I strukturen skiljer den sig från andra individuella klagopsalmer genom att den helt saknar tillitsbekännelse, löften, välgångsönsknningar, tacksägelse eller lovsång och genom sitt abrupta slut.⁴⁵ Till sitt innehåll är den väldigt mörk utan någon hoppfull vändning som annars brukar förekomma just i de nämnda delarna men som här helt saknas. Bedjaren får aldrig något svar på sin bön och klagan utan Gud är och förblir frånvarande. Psalmerna innehåller ovanligt mycket protest i form av direkta anklagelser mot Gud och den vanliga ”fiende- kategorin” som annars är väldigt vanligt förekommande i dessa psalmer finns inte med. Trots denna mörka ton är det flera kommentarer t.ex Goldingay, Brueggemann & Bellinger och Kraus som anser att denna psalm uttrycker en stark förtröstan och tro (med lite olika infallsvinklar) och att den är av stort värde i just detta avseende.⁴⁶ Bedjaren som håller fast vid Gud ända till ”the bitter end.” Anchor Bible ser psalmen som enbart mörk, om det abrupta slutet sägs i kommentaren: ”In a lament thick with terms designating the realm of the dead, ”מַחֲשֵׁי חַיִּים” (mörker) forms a fitting close to a lament unredeemed by any note of hope”.⁴⁷

⁴⁴ Brueggemann, *The Psalms and the Life of Faith*, 11-12. Jag kan inte fördjupa mig mer om detta här, för den intresserade hänvisar jag till boken.

⁴⁵ Erhard S. Gerstenberger, *Psalms, part 2 and Lamentations* (Michigan: Eerdmans, 2001), 142.

⁴⁶ Goldingay, *Psalms, Volume 2 42-89*, 659; Brueggemann & Bellinger, *Psalms*, 382; Hans-Joachim Kraus, *Psalms 60-150: A Continental Commentary* (Minneapolis: Fortress Press, 1993), 195.

⁴⁷ Dahood, *Psalms II: 51-100*, The Anchor Bible (Garden city, New York: Doubleday & Comp Inc.), 307.

Många har räknat psalmen till undergruppen sjukdomspsalmer och dragit slutsatsen att bedjaren är en dödssjuk person på grund av de rikligt förekommande döds metaforerna.⁴⁸

2.3 Analys av Ps 88 med anknytningsteori

2.3 a) Min översättning av Ps 88

1 En sång, en psalm för Korachs söner. För körledaren. En dikt av Heman, esrachiten.

2 JHWH min Gud, jag ropar på hjälp om dagen,⁴⁹

om natten klagar jag högt inför dig.

3 Låt min bön nå fram till ditt ansikte,

böj ditt öra till mitt rop.

4 Min själ är fylld av allt elände,

och mitt liv närmar sig dödsriket.

5 Jag räknas till dem som fallit ner i avgrunden

jag är som en man utan kraft.

6 Likt de övergivna bland de döda,

likt dem som du inte längre minns,

och som är avskurna från din hand.

7 Du har slängt mig i avgrunden längst ner,

i djupaste mörker.

8 Din vrede vilar tung på mig,

och du låter alla dina vågor slå över mig.

9 Du har drivit bort mina förtrogna,

du har gjort mig till något avskyvärt för dem.

Jag är inspärrad och kan inte komma ut.

10. Mitt öga förtvinar av lidande.

Varje dag ropar jag till dig, JHWH,

jag sträcker ut mina händer mot dig.

11 Uträttar du under för de döda?

Kan skuggorna resa sig och prisa dig?

12 Berättar man i graven om din godhet?

din trofasthet i underjorden?⁵⁰

13 Blir dina under kända i mörkret,

din rättfärdighet i glömskans land?

⁴⁸ Se t.ex Kraus, *Psalms 60-150*, 192; John Day, *Psalms*, Old Testament Guides (Sheffield: Sheffield Academic Press, 1990), 25-27; Dahood, *Psalms II: 51-100*, 302.

⁴⁹ Texten blir oklar om man översätter ordagrant: ”YHWH min frälsnings Gud, den dagen jag ropar på natten.” BHS appendix föreslår att min frälsnings Gud ska bytas ut till: ”Jag ropar på hjälp” I andra strofen står ett verb som betyder klaga , ropa för att det ska bli en bra parallellism bör ”dagen” komma i ena strofen och ”natten” i andra. Fredrik Lindström har valt denna översättning. Lindström, *Suffering and Sin*, 199.

⁵⁰ Otzen, Benedikt, *TDOT* 19-23, 23. :ןִי־בְרִיחַ ”the underworld”, ”place of destruction”, som förknippas med döden och dödsriket.

14 Jag ropar till dig, JHWH, min Gud,
om morgonen kommer min bön dig till mötes.
15 Varför stöter du bort mig, JHWH?
och döljer ditt ansikte för mig?
16 Jag är plågad och döende sedan min ungdom,
jag har uthärdat din terror men är paralyserad av skräck.⁵¹
17 Ditt ursinne går fram över mig,
dina fador förgör mig.
18 De omsluter mig som vatten ständigt,
från alla håll stängs jag in.
19 Du har drivit bort mina vänner och fränder
istället för mina förtrogna har jag mörker.⁵²

2.3b) Analys med anknytningsteoretiska begrepp

Här vill jag analysera psalm 88 med hjälp av de 5 anknytningsteoretiska begreppen.

Anknytningsperson

Redan i första versen är det tydligt att JHWH är en anknytningsperson för bedjaren. Detta ser vi genom det intima tilltalet när bedjaren ropar ”JHWH min Gud”, att Gud är någon som bedjaren står i personlig och nära relation till och som han visar anknytningsbeteenden till. Det possessiva tilltalet används i förhållande till dem som står en nära. Genom hela psalmen söker bedjaren kontakt med sin anknytningsperson, Gud och det är något som är medfött hos människor att söka sin anknytningsperson vid upplevd fara eller kris, detta även om anknytningspersonen inte fungerar eller inte visar sig trygg.⁵³

Anknytningscirkeln

I denna psalm saknas upplevelsen av grundbegreppet trygg bas. Det är det viktigaste som saknas: upplevelsen av Gud som en trygg anknytningsperson. Det går som en röd tråd genom hela psalmen att för bedjaren inte finns något att förlita sig på. Ett av de vanligaste orden för

⁵¹ Översättningarna i kommentarerna varierar mycket i denna vers i likhet med den textkritiska apparaten. ”Döende” kan istället vara kraftlös enligt Septuaginta. Enligt Kraus אָפּוּיָהּ ”paralyserad” utvecklats ur ett hapax legomenon (ett ord som bara förekommer en gång)

⁵² מְחֹרֵם ”mörker” sista ordet i v 19 det slutar abrupt och är svårbegripligt. Samtliga kommentarer som finns med här har valt att behålla ordet ”mörker”. Bibel 2000 har däremot inte med det. Jag har valt att ha med det för att det är så signifikant för denna psalms innehåll och bidrar till det enigmatiska. Fredrik Lindström har en liknande översättning på engelska. Lindström, *Suffering and Sin*, 199.

⁵³ Broberg et al., *Anknytningsteori*, 55-56.

tro och tillit/förtröstan i de individuella klagopsalmerna כַּטְּבָה, (lita på, förtrösta) saknas helt här i Ps 88 vilket också indikerar att det saknas en trygg anknytningsperson.⁵⁴

Anknytningspersonen Gud är inte tillgänglig som trygg bas. Gud upplevs bara som frånvarande. När den trygga basen saknas -finns inte heller någon säker hamn.⁵⁵ Bedjaren gör ihärdiga försök att nå fram till anknytningspersonen, Gud men denne förblir stum och frånvarande. Bedjaren hittar således aldrig fram till någon trygghet eller säker hamn. En trygg bas är en förutsättning för utforskande. Det finns inget utrymme för bedjaren att utforska eftersom anknytningssystemet hela tiden går på högvarv. För att en person ska kunna utforska dvs som vuxen vara aktiv och ta del av livet i världen behöver anknytningssystemet vara i balans eller vilande och så är det inte i psalmen. Att vara berövad möjligheten till delaktighet är något som bedjaren beklagar sig över i v 9 där han säger att han är isolerad och inte kan komma ut. Då bedjaren inte kan ta del av livet omkring sig blir den inre känslan av övergivenhet ännu värre. Bedjaren har inte heller kvar några ”följeslagare”, andra människor så han är verkligen ensam och övergiven både av Gud och av sina medmänniskor.

Genom hela psalmen visar bedjaren anknytningsbeteenden. Detta ser läsaren från v 2 där bedjaren ropar på hjälp och att han söker hjälp av Gud, sin anknytningsperson. Det är från denne som hjälpen ska komma. Bedjaren söker Guds närhet hela tiden och han ber att Gud ska lyssna. Han anförtror sig till Gud vilket också tyder på en nära relation, att tala om det som är svårt gör man med någon som står en nära och som man har förtroende för. Att han ständigt ropar till sin anknytningsperson uttrycks i v10:

קְרָאתִיךָ יְהוָה בְּכָל־יּוֹם שִׁטְחֹתִי אֵלֶיךָ כַּפִּי:

Varje dag ropar jag till dig, JHWH,
jag sträcker ut mina händer mot dig.

Separationsreaktioner och övergivenhet

Från första verserna kan läsaren förstå att bedjaren upplever en separation från Gud och allteftersom handlingen fortskrider anar man att den är långvarig och medför ett stort lidande för bedjaren. Bedjaren ropar men får inget svar, Gud är inte tillgänglig för bedjaren. Redan i

⁵⁴ Enligt Lindström är den tillit som kommer till uttryck i verbet כַּטְּבָה, något karakteristiskt för de individuella klagopsalmernas fromhet. Lindström, *Suffering and Sin*, 90-91.

⁵⁵ Bosworth kom fram till att sökandet efter en säker hamn i psalmen bekräftar att Gud är en anknytningsperson. Bosworth, "Ancient Prayers", 689. Jag håller med om att bedjaren söker en säker hamn och att Gud är en anknytningsperson men jag menar att han inte finner en säker hamn, eftersom Gud inte fungerar som en trygg bas och att dessa begrepp hänger ihop såsom Knabb och Emerson visar med begreppet "anknytningscirkeln". Knabb och Emerson, "I will be your God and you will be my people", 828.

v 2 kan man tolka bedjarens anknytningsbeteenden som separationsreaktioner i en (första) protestfas liksom klagan och bönen om att nå fram till Gud, att han ska lyssna. Det som är orsaken till bedjarens upprördhet är separationen från Gud, som framkallar känslor av övergivenhet hos bedjaren. Den separationsreaktion som dominerar i psalmen är denna protest vilket visar sig i det aktiva sökbeteendet som bedjaren visar åtminstone t.om v 14. Det finns även spår av separationsreaktioner från den andra fasen, förtvivlansfasen med apati och hopplöshet redan i v 4-6 genom metaforer som att bedjaren är ”övergiven bland de döda”, därmed bortglömd, att hans liv närmar sig ”dödsriket” och att han är i ”mörker” och i en ”avgrund”. Dessa metaforer visar verkligen på bedjarens känsla av övergivenhet och hopplöshet. Man förstår att det är han som känner sig avskuren från Gud, fastän han använder indirekt tal när han i v 6 säger ”likt dem som du inte längre minns och som är avskurna från din hand.”

De separationsreaktioner som bedjaren först uppvisar är alltså sådana som kan karakteriseras utifrån protestfasen: rop, bön och ett ständigt åkallande. Men i v 7 sker en vändning i skeendet. Här börjar bedjaren att anklaga Gud för sin situation. Han säger att det är Gud som har slängt honom i avgrunden och i mörkret. Han anklagar också Gud för att ha drivit bort bedjarens vänner genom att Gud har gjort honom till något avskyvärt i deras ögon. Det är alltså hans anknytningsperson som orsakar hans lidande. Bedjaren börjar anklaga Gud och protestera mot detta. Varför denna vändning i bedjarens beteende, varför tror bedjaren nu att Gud är arg på honom? Bedjaren upplever Guds vrede men han förstår inte varför han blir drabbad av den. Från det att Guds vrede nämns eskalerar denna uppfattning ända till slutet och metaforerna blir allt värre. Mot slutet anklagar bedjaren Gud för att stöta bort honom och dölja sitt ansikte. I v 15:

לָמָּה יְהוָה תִּזְנַח בְּפָנָי תִּסְתֵּיר פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי:

Varför stöter du bort mig, JHWH?

Varför döljer du ditt ansikte för mig?

Bedjaren anklagar Gud för att ”terrorisera” honom och göra honom skräckslagen. I v 16:

בְּשִׂאתֵי אֲפֻדָּה:

jag har uthärdat din terror men är paralyserad av skräck.

Protestfasen vid separationer för vuxna innebär ofta ett förnekande. I bedjarens situation kan det uppfattas som att eftersom Guds frånvaro är obegriplig för bedjaren och övergivenheten blir för svår att bära, tolkar bedjaren om dvs förnekar Guds obegripliga frånvaro till att Gud är arg på bedjaren. Det är ett defensivt anknytningsbeteende att inte uthärda frånvaro utan försöka förklara frånvaron med att Gud är arg. Det är bättre med någon form av anknytning även om den präglas av vrede än ingen anknytning alls.⁵⁶

Psalmen slutar i mörker utan någon utväg för bedjaren. Detta skulle kunna innebära att separationsfasen slutligen har nått en losskoppling, den sista fasen bland de specifika separationsreaktionerna. Här uppfattas inte losskopplingen som en nyorientering utan som en kvardröjande desorganisation med en djupgående ensamhet med känslomässig isolering och en rädsla för relationer.

Anknytningsmönster

Det råder inget tvivel om att bedjaren har ett otryggt anknytningsmönster. Detta visar sig i textavsnittet v 11-13 när bedjaren ställer retoriska frågor till Gud om döden och dödsriket vilka alla förväntas besvaras nekande. T.ex ”Kan de döda resa och prisa dig?” Dessa frågor är som övertalningsförsök från bedjaren om att Gud ska rädda honom så att Gud ska kunna bli prisad av bedjaren. Detta visar att bedjaren inte förväntar sig någon villkorslös kärlek från Gud utan en villkorad kärlek. Det kan man se som ett tecken på en otrygg anknytning. Det innebär att anknytningspersonen inte ser till bedjarens behov, att han t.ex inte bryr sig om att bedjaren är ledsen.⁵⁷ Vid en otrygg anknytning är det ofta problem med nära relationer men det är inget som direkt framkommer i psalmen. Bedjaren skyller på Gud att vännerna har lämnat honom i v 9. Det är tydligt att bedjaren lider av sin ensamhet.

Av de 3 olika otrygga anknytningsmönstren kan i denna psalm två mönster utläsas dels en ambivalent anknytningsstil men det finns även tecken på en desorganiserad. Det ambivalenta mönstret visar sig här som att han både kallar på Gud, men ändå tvivlar på att Gud är tillgänglig och inte betraktar Gud som god. Detta visar på en ambivalens i bedjarens anknytningsmönster. Ett desorganiserat mönster kan skönjas här genom att Gud för bedjaren är obegriplig, å ena sidan nyckfull i sin våldsamma vrede och samtidigt stum och onåbar.

⁵⁶ Broberg et al., *Anknytningsteori*, 167.

⁵⁷ Broberg et al., *Anknytningsteori*, 191.

I slutet av psalmen är rädslan hos bedjaren framträdande.⁵⁸ Desorganiseringen skapar ett kaos och en rädsla hos bedjaren och anknytningen kan vara på väg mot en kollaps och en losskoppling.

Inre arbetsmodeller

Eftersom bedjaren uppfattar att Gud är arg på honom innebär det sannolikt att bedjarens självbild är dålig med känslor av värdelöshet och att han känner sig oälskad. Det står i v 9 att bedjaren säger att Gud har gjort honom till något avskyvärt i sina vänners ögon. Det låter som att bedjaren protesterar mot detta. Men kan bedjaren värja sig mot att känna sig dålig om han nu inte gör det sedan tidigare? Enligt en ambivalent eller desorganiserad anknytning är det snarare troligt att han även om han visar ett protesterande beteende utåt, introjicerar det dåliga i sig själv i en implicit dålig självbild.

Bedjarens första inre gudsbild som ligger till grund för att överhuvudtaget bedja är att han har en bild av någon som är förmögen att hjälpa i nöd. Men trots att det verkar finnas en inre gudsbild av Gud som en Hjälpare ser man samtidigt tidigt att bedjaren tvivlar på att Gud är tillgänglig (trygg bas) och någon att lita på (säker hamn). Med den växande övergivenheten hos bedjaren kommer dessa andra gudsbilder upp till ytan, de som finns hos bedjaren som inre, delvis implicita och latentia gudsbilder. Här kan man avläsa att den ena präglas av hårdhet, stränghet med ett selektivt seende, som inte accepterar bedjaren som den han är, där Guds kärlek är villkorad (ambivalent anknytning). Det går också att se en annan gudsbild som mera präglas av att Gud är långt borta som stum, frånvarande och bortvänd eller oförståelig och oberäknelig.(desorganiserad anknytning). Hur bedjarens bild av andra är framkommer inte, han har inga vänner kvar och det är tydligt att han saknar andra människor och känner sig övergiven. Bedjaren skyller dock inte på vännerna, att de är svekfulla som lämnar honom, det är Gud som får skulden för detta.

2.3c) Analysens resultat

Det finns nästan alla anknytningsbegrepp berörda i denna psalm utom det centrala grundbegreppet trygg bas. Det är det viktigaste som saknas: upplevelsen av Gud som en trygg och tillgänglig anknytningsperson. Vid läsningen av hela psalmen får man tydligt intrycket av

⁵⁸ Broberg et al., *Anknytningsteori*, 192-194.

att bedjaren befinner sig i en svår situation och att han har en otrygg anknytning. Anknytningssystemet är aktiverat och bedjaren vill söka skydd hos anknytningspersonen. Men Gud är frånvarande och bedjaren upplever övergivenhet. Detta visar sig i olika separationsreaktioner, framförallt som i en protestfas. När övergivenheten blir för svår att hantera tolkar bedjaren om Guds obegripliga frånvaro till att Gud är arg på bedjaren. Det är typiskt defensivt anknytningsbeteende att inte uthärda frånvaro utan försöka förklara frånvaron med att Gud är arg. Det går att urskilja två otrygga anknytningsmönster i psalmen dels en ambivalent anknytningsstil men även tecken på en desorganiserad. Det ambivalenta mönstret visar sig här som att han både kallar på Gud men ändå inte betraktar Gud som god. Det finns hos bedjaren en inre arbetsmodell av anknytningspersonen, Gud som en hjälpare. Men han visar samtidigt tvivel på att anknytningspersonen är tillgänglig och verkligen går att lita på. Detta visar på en ambivalens i bedjarens anknytningsmönster. Ett desorganiserat mönster kan skönjas här genom att Gud upplevs som bortvänd, obegriplig och stum och detta skapar ett kaos och en rädsla hos bedjaren. Genom hela texten eskalerar fram till sammanbrottet mörkret och genom denna eskalering får man den otryggheten i anknytningen till Gud.

De anknytningsbegrepp jag funnit kan illustreras i nedanstående tabell:

anknytningsperson	anknytningscirkeln	separationsreaktioner	anknytningsmönster	inre arbetsmodeller
trygg bas: nej	trygg bas: nej	protest: ja	trygg: nej	självbild: dålig
säker hamn: nej	utforskande: nej	förtvivlan: ja	otrygg: undvikande: nej	gudsbild: 3 icke enhetliga, varav 2 dåliga
	anknytningsbeteenden: ja	losskoppling: möjlig	otrygg: ambivalent: ja	bild av andra: osäker
	säker hamn: nej		otrygg: desorganiserad: ja	

Sammanfattningsvis: genom att applicera anknytningsteori kom jag fram till att Gud var som en anknytningsperson för bedjaren. Det gick att uppfatta 3 implicita och latenta gudsbilder hos bedjaren. Den första gudsbilden som är en grund till att bedjaren

överhuvudtaget vänder sig till JHWH, att han har en uppfattning inom sig om JHWH som någon som kan hjälpa i nöd. Denna gudsbild krackelerar emellertid ganska snabbt. Fram kommer istället då två andra gudsbilder där Gud inte uppfattas som någon välgörare eller hjälpare utan som antingen vred och destruktiv eller bortvänd och obegriplig. Dessa båda gudsbilder växlar i psalmen. Den ene mera hård och sträng och där guds kärlek är villkorad. Den andra en gudsbild som är frånvarande och bortvänd å ena sidan och oförståelig och oberäknelig å andra sidan. Det är sistnämnda gudsbild som skapar ett stort kaos och en rädsla hos bedjaren.

Bosworth kom i sin undersökning fram till den första gudsbilden, att Gud är en Hjälpare vilket visar sig i att bedjaren söker Gud som en säker hamn. Genom att föra in fler anknytningsbegrepp och applicera dessa på psalmen har jag kommit fram till flera, implicita gudsbilder och bilden av Gud som anknytningsperson har därmed fördjupats.

2.3 d) Diskussion om gudsbilder

Jag menar att båda dessa gudsbilder kan vara problematiska och rent av skadliga framförallt när bedjaren i psalmen utsätts för svåra påfrestningar. Utifrån ett anknytningsteoretiskt perspektiv: om det är den (som anknytningsperson) frånvarande guden blir den skadlig därför att övergivenheten blir mycket stark och kan skapa en total ensamhet och förtvivlan som vid en djup depression.⁵⁹ Den mera vreda gudsbilden kan leda till rädsla och stor osäkerhet med mindervärdeskänslor.⁶⁰ Bedjarens lidande går som en röd tråd genom hela psalmen och tycks öka hela tiden och som jag tolkar det kan en del av detta lidande bero på bedjarens implicita och skadliga gudsbilder.

Lindström menar att det centrala i Ps 88 liksom i andra individuella klagopsalmer är lidandet och att detta här förstås som Guds frånvaro. Det som är specifikt för denna psalm enligt Lindström är att det är ”Guds vrede” som anklagas för allt lidande till skillnad från i andra psalmer där det är ”fienden” som anklagas. Lindström tar helt avstånd från att Guds vrede och bedjarens lidande i psalmen ska uppfattas som ett straff för bedjarens synd eller skuld.⁶¹

⁵⁹ Broberg et al., *Anknytningsteori*, 262-264.

⁶⁰ Broberg et al., *Anknytningsteori*, 191-194.

⁶¹ Lindström, *Suffering and Sin*, 215-217.

Jag håller med Lindström om att det i psalmen saknas stöd för tanken att Guds vrede uppfattas som ett straff av bedjaren. Det finns inga tecken på självanklagelser eller någon ånger hos bedjaren. Men den obegripliga gudsvreden som Lindström beskriver blir problematisk för gudsbilden hos bedjaren. Det förefaller som att den livsbejakande Skaparen helt plötsligt då måste förstås som destruktiv i förhållande till bedjaren, som att bedjaren kommer i kläm och i vägen för gudsvreden. Lindström polemiserar mot en straffande gudsbild men med begränsningarna i den historisk kritiska metoden blir det problem att förklara gudsvreden i förhållande till en skapelseteologi med en god Skapare. Hur ska man förstå att den gode Skaparen och livgivaren här plötsligt blir destruktiv? Enligt Lindström finns inget svar på detta då både lidandet och gudsvreden är oförklarliga.

Brueggemann har ett annat sätt att tolka vreden, genom att undvika den, han säger t.ex att det är en trosakt att fortsätta be och klaga (Ps 88). Genom detta kringgår han gudsvreden som om den inte skulle ha någon påverkan på bedjaren. Guds vrede verkar för Brueggemann inte vara något problem för gudsbilden. Kan det bero på att Brueggemann bejakar en gudsbild utifrån en deuteronomistisk och traditionellt kristen tolkning av Psaltaren?⁶² Brueggemann har skrivit följande om Psalm 88: "Thus Ps 88 stands as singularly important, for it is a word right at the bottom at the pit when every hope is abandoned... Psalm 88 is the full recognition of collapse."⁶³ Här har han identifierat den hopplöshet och det mörker som denna text ger uttryck för och som jag kan instämma i. Psalmen ger verkligen uttryck för en kollaps. Det är en psalm helt i "disorientation". Men på ett annat ställe säger Brueggemann följande: "The juxtaposition of accusation/mourning in a context of renunciation is telling in light of Psalms scholarship that relates lament to complaint. This suggests Psalm 88 may be a step past most lament psalms on the way to hope".⁶⁴

Denna slutsats tycker jag är svår att försvara med tanke på textens innehåll. Det kommer ingen "reorientation" för bedjaren, ingen positiv överraskande vändning. Psalmen slutar faktiskt inte i hopp utan i mörker. Jag menar att Brueggemanns argument lätt kan leda till en glorifiering av lidandet. En sådan syn på lidandet verkar helt främmande för den livssyn som tempelteologin ger uttryck för. Den är däremot inte ovanlig inom kristen tradition.

⁶² Lindström, *Suffering and Sin* 14.

⁶³ Brueggemann, *The Psalms and the life of Faith*, 22.

⁶⁴ Brueggemann, *The Psalms and the life of Faith*, 13.

Brueggemann drar slutsatsen från Ps 88 att obesvarad bön inte leder till förlorad tro, tystnad eller uppgivenhet hos bedjaren.

En liknande uppfattning ger Kraus uttryck för när han talar om psalmens dolda mirakel som är, att bedjaren medan han sjunker klamrar sig fast vid Gud, att YHWH är bedjarens hopp och stöd.⁶⁵ Men ett krampaktigt fasthållande vid Gud för sakens (eller fruktans) skull förmedlar inte hopp eller förtröstan här. Enligt texten blir inte bedjaren stärkt, utan försvagad och utmattad.⁶⁶ Den förtvivlan och uppgivenhet som särskilt uttrycks i slutet av psalmen skulle mycket väl kunna leda till både tystnad, uppgivenhet och eventuellt förlorad tro.

Brueggemann läser in ett hopp som saknar belägg i själva texten.⁶⁷

Ett psykologiskt perspektiv anser jag bättre förklarar gudsvreden som då kan förstås som inre implicita gudsbilder hos bedjaren. Genom att bli varse de implicita bilderna blir inte vreden obegriplig längre eftersom den då pekar tillbaka på en otrygg anknytning. Med anknytningsteorin kan vreden förstås utan något vedergällningsmotiv. Det är bedjarens sätt att upprätthålla en relation till Gud genom att läsa in guds vrede i det som orsakar bedjarens lidande. Det är ett sätt att skydda sig mot känslor av övergivenhet och en upplevelse av Guds frånvaro.

Lindström säger i *Sin and Suffering*: ”When the individual’s present God is made into the originator of suffering, this leads to a perversion of psalm theology.”⁶⁸ Enligt detta påstående blir då Ps 88 en perversion eftersom gudsbilden här blir att Gud orsakar lidandet. Men Lindström förklarar istället lidandet och vreden som mystiskt och oförklarligt. Det är precis på denna punkt som den psykologiska analysen har något att tillföra för att skingra mörkret genom att se detta i förhållande till bedjarens implicita gudsbilder. Dessa gudsbilder kan utifrån anknytningsteoretiskt perspektiv antas vara skadliga för bedjaren.

⁶⁵ Kraus, *Psalms 60-150*, 195.

⁶⁶ Goldingay, *Psalms Volume 3 90-150*, Baker Commentary of The Old Testament wisdom and psalms (Michigan: Baker Academic, 2007), 664.

⁶⁷ Brueggemann, *The Psalms and the life of Faith*, 62.

⁶⁸ Lindström, *Suffering and Sin*, 464.

2.4 Introduktion till Ps 91

Det är inte samma konsensus om vilken genre Ps 91 tillhör men en av de vanligaste benämningarna är tillits- eller förtröstanspsalm. Gunkel klassificerade dock psalmen som en vishetspsalm.⁶⁹ Det gemensamma för de olika kommentarernas tolkningar av psalmens innehåll är en försäkran om Gud, JHWH som skydd i farans stund- för den som håller sig till och litar på JHWH. Olika faror omtalas som kan förstås metaforiskt men som också kan anses realistiska, för varje fara utlovas hjälp eller skydd i andra metaforer. Strukturen är speciell med sina olika växlingar av röster, i slutet talar JHWH själv om ”den som” och ger löften till denne, vilket kan utläsas som ett frälsningsorakel.⁷⁰ Den som utlovas beskydd i denna psalm skulle kunna vara kungen.⁷¹

2.5 Analys av Ps 91 med anknytningsteori

2.5 a) Min översättning av Psalm 91

v 1 Den som vistas i den Högstes skydd och vilar i den Väldiges⁷² skugga.

v 2 Han säger: JHWH är min tillflykt och min borg
min Gud som jag litar på.

v 3 För han ska rädda dig från fågelfångarens nät
och från pestens förödelse.

v 4 Med sina fjädrar ska han täcka dig och under hans vingar ska du söka skydd,
hans trofasthet är sköld och bålverk.

v 5 Du ska inte frukta nattens fägor eller pilen som flyger om dagen,

v 6 Inte pesten som går fram i mörkret,
eller förstörelsen som ödelägger mitt på dagen.

v 7 Tusen kan falla vid din sida, ja, tiotusen vid din högra sida,
men det kommer inte att drabba dig.

⁶⁹ Collins, *Introduction to the Hebrew Bible*, 486.

⁷⁰ Kraus, *Psalms 60-150*, 224-225., Brueggemann and Bellinger, *Psalms*, 396.

⁷¹ Dahood, *Psalms II*, 329., Goldingay, *Psalms vol. 3, 90-150*, 39.

⁷² Bibel 2000 har översatt gudsnamnet ”Shaddaj” med den Väldige. Bibel 1917 översätter med ”den allsmäktige” som är den vanligaste översättningen enligt de bibelkommentarer och översättningar som jag tagit del av. Den ”Allsmäktige” har inget språkligt belägg i hebreiskan utan har troligtvis blivit en konvention utifrån grekiskan ”pantokrator”-allshärskaren enligt Tryggve. N D Mettinger, *Namnet och Närvaron, Gudanamn och Gudsbild i Böckernas Bok*, (Örebro: Bokförlaget Libris, 1987), 75. ”El Shaddaj” kan vara ett av Bibelns äldsta gudanamn. Troligen kommer det från akkadiska och förknippas med ordet ”sadu” som betyder berg. El Shaddaj betyder då ”han som har med berget att skaffa”. Betydelsen skulle då kunna ha med Gud som tillflykt och beskydd att göra. Ett annat alternativ är att Gud har med gudaförsamlingens berg att göra. El Shaddaj är då ett namn som talar om fädernas gud som överhuvud för den himmelska rådsförsamlingen. I Psalm 91 står namnet tillsammans med Den Högste och det skulle kunna tala för denna sistnämnda tolkning. Jag följer Bibel 2000s översättning, den Väldige vilket förefaller mera adekvat än den Allsmäktige.

v 8 Utan du kommer att med dina ögon få se de ondas straff.

v 9 För din tillflykt är JHWH,
du har gjort den Högste till ditt skydd.

v 10 Inget ont ska drabba dig,
och ingen plåga ska komma nära ditt tält.

v 11 För han ska befälla sina änglar
att skydda dig på alla dina vägar.

v 12 De ska bära dig på sina händer,
så att du inte snubblar över någon sten.

v 13 Över lejon och huggormar ska du gå fram,
du ska trampa på unga lejon och drakar med dina fötter.

v 14 För han håller fast vid mig och jag räddar honom,
jag sätter honom högt för han känner mitt namn.

v 15 Han åkallar mig och jag svarar honom,
jag är med honom i nöden,
jag ska befria honom och ära honom.

v 16 Jag ska mätta honom med ett långt liv
och han ska få se min frälsning.

2.5 b) Analys med anknytningsteoretiska begrepp

Här kommer jag att analysera Ps 91 med de 5 anknytningsteoretiska begreppen.

Anknytningsperson

Redan i första versen kan man utläsa att den Högste är bedjarens anknytningsperson.

Bedjaren eller ”den som” söker skydd hos sin anknytningsperson och vilar i Guds skugga.

Det förmedlas direkt att bedjaren kan uppleva trygghet hos denne anknytningsperson.

Det upprepas i v 9 att JHWH är bedjarens skydd och att han har den Högste som sin tillflykt.

I v 4 är metaforen om anknytningspersonen, att Gud skyddar bedjaren med sina fjädrar och vingar och detta kan tolkas som att Gud är en fågelförälder, fågelmamma eller som Guds skyddande vingar i templet, t.ex som en bevingad kerub eller en bevingad gud eller gudinna:

בְּאֵבְרֵיהֶוָּא | יְסֹדֶהָ לְךָ וְתַחַת־כַּנְפָיו תִּחְסֶה

Med sina fjädrar ska han täcka dig och under hans vingar kan du söka skydd.

Metaforen av Gud som skyddar med sina vingar ger stöd för Gud som anknytningsperson och tolkad som fågelmamma får Guds moderliga drag.

Trygg bas, utforskande, anknytningsbeteende och säker hamn

Gud är i psalmen en trygg bas som är tillgänglig för bedjaren. Det är den direkta utgångspunkten i psalmen att bedjaren håller sig i Guds närhet. I v 2 ger bedjaren en uttalad bekräftelse på denna tro och tillit i följande bekännelse till JHWH:

לַיהוָה מִחְסִי וּמְצִיֹּתִי

JHWH är min tillflykt och min borg

אֱלֹהֵי אֲבֹטֹתַי:

Min Gud som jag litar på.

אֲבֹטֹתַי, av בְּטַח

lita på, förtrösta

Gud är en trygg bas för bedjarens utforskande i världen. Den idylliska tryggheten och vilan hos anknytningspersonen bryts abrupt i v 3 där det talas om farorna som bedjaren kommer att möta i världen (i sitt utforskande). Det är alltifrån att störta ner vid vandringar på bergiga stigar, vilda och farliga djur, krig och sjukdomar, fasor om natten. Men bedjaren har ett löfte om att Gud ska vara en säker hamn för bedjaren vid fara. Gud ska skydda bedjaren med sina fjädrar och låta honom söka skydd under hans vingar. Genom återföreningen med sin säkra hamn får bedjaren styrka som man kan se i metaforerna i v 4:

צָנָה וְסִתְרָה אֲמִתּוֹ

Hans trofasthet är sköld och bålverk

Bedjaren blir utrustad med en sköld och ett bålverk genom sin anknytning till Gud. Genom hela psalmen finns Gud där som en säker hamn, ett skydd vid fara. Eftersom förtröstan går som en röd tråd genom hela psalmen förekommer inte mycket anknytningsbeteenden. Endast i v 15 står det att bedjaren åkallar Gud och att Gud svarar att han är med honom i nöden, att åkallan där är ett uttalat anknytningsbeteende. Det är ett tecken på att Gud är en säker hamn och den fungerande och trygga anknytningsrelationen ”han åkallar mig och jag svarar.”

Separationsreaktioner och övergivenhet

Det går inte att utläsa några separationsreaktioner och inte heller något tecken på övergivenhet i denna psalm. Det talas om många hot och faror men inte om någon separation från Gud. Tvärtom finns löftet om Guds närvaro och beskydd.

Anknytningsmönster

Detta är ett tryggt anknytningsmönster. Anknytningspersonen Gud fungerar som en trygg bas och säker hamn för bedjaren. I denna relation finns det en ömsesidighet likt känslomässiga band mellan anknytningspersonen och bedjaren. Bedjaren som har hållit fast vid Gud och som känner hans namn. Bedjaren söker hjälp och skydd genom att åkalla i nöden, visa anknytningsbeteenden och Gud svarar och är den som hjälper, den som visar omsorgsbeteenden mot bedjaren.

Inre arbetsmodeller

Bedjarens självbild är troligtvis god och trygg. Detta kan man se i v 4 genom att hans trofasthet skall bli bedjarens sköld och bålverk. Genom den trygga anknytningen får bedjaren en inre trygghet och styrka så att han kan försvara sig. All den välvilja och omsorg som bedjaren får ta emot antas ge bedjaren en känsla av att vara värdefull. Det finns underförstått i att han ska bli räddad och skyddad och direkt uttryckt i de sista verserna med Guds löften om att sätta honom högt i v 14 och mätta honom med ett långt liv i v 16.

Den implicita gudsbild som bedjaren kan ha i denna psalm är att Gud är god, trofast, stark, beskyddande, omsorgsfull och ”större”. Gud som fågelförälder eller fågelmamma ger en närhet i relationen. Det är också en Gud som rustar bedjaren och ger honom försvar som sköld och bålverk, i detta finns en realism, att livet i världen är osäkert och t.om farligt. Är det en straffande Gud? Det som står i texten är att de onda ska straffas, det står inte direkt att det är Gud som straffar. Talet om straff utgör här inte något hot mot bedjaren, det framställs snarare som en belöning att bedjaren ska få se att de onda kommer att straffas, bedjaren själv får bara försäkringar och löften om beskydd. Gud är endast välvilligt inställd till bedjaren i sina löften om att mätta honom med ett långt liv (v 16) ära honom (v 15) och sätta honom högt (v 14). I denna psalm finns en enhetlig gudsbild i förhållande till bedjaren. Bedjarens bild av andra: Det framkommer inte vad bedjaren har för relationer till andra människor. Psalmerna handlar om bedjarens relation till Gud. Enligt anknytningsteorin leder dock en trygg anknytning till en nyanserad och realistisk bild av andra människor, alltså en ”god” bild av andra. Det finns inget i psalmen som talar emot detta.

2.5 c) Analysens resultat

Psalmens genre som tillits- eller förtröstanspsalm är en passande benämning på denna psalm. Utifrån anknytningsteori kan man se den som ett bra exempel på ett tryggt anknytningsmönster genom att Gud fungerar som bedjarens trygga bas och är tillgänglig. Bedjaren kan ge sig ut i världen för han kan lita på att Gud är en säker hamn vid fara dvs finns där som en tillflykt och skydd. Det förekommer flera metaforer för Gud, som ”fågelförälder”, som bedjarens ”sköld” och ”bålverk”, som den ”Högste” och den ”Väldige” men de olika metaforerna uttrycker ändå en enhetlig gudsbild. Metaforerna uttrycker bl.a att Gud är god, trofast, stark, beskyddande, omsorgsfull och ”större”. Gud är här någon som vill bedjaren väl.

De anknytningsbegrepp jag funnit kan illustreras i denna tabell:

anknytningsperson	anknytningscirkeln	separationsreaktioner	anknytningsmönster	inre arbetsmodeller
trygg bas: ja	trygg bas: ja	protest: nej	trygg: ja	självbild: god
säker hamn: ja	utforskande: ja	förtvivlan: nej	otrygg: undvikande: nej	gudsbild: 1 enhetlig god
	anknytningsbeteenden: ja	losskoppling: nej	otrygg: ambivalent: nej	bild av andra: god
	säker hamn: ja		otrygg: desorganiserad: nej	

Sammanfattningsvis: i denna psalm kan utläsas en implicit gudsbild som är enhetlig.

Genom de olika metaforerna kan utläsas att Gud är god och någon som vill bedjaren väl och genom detta kan bedjaren känna styrka och tillförsikt både i nuet och i framtiden och vara rustad att möta livets eventuella svårigheter bättre genom den inre trygghet som denna gudsbild har skapat. Denna gudsbild kan anses välgörande då Gud är alltigenom god och välvillig men mörkret och svårigheterna i tillvaron förnekas inte. Enligt anknytningsteorin antas denna gudsbild hålla för olika påfrestningar som sjukdom och andra lidanden. Om man har en sådan gudsbild kan man lättare klara lidande utan att tappa tron eller förtvivla.

2.5 d) Diskussion om gudsbilder

Lindström tar upp Ps 91 på flera ställen i *Suffering and Sin* som exempel på hur Guds närvaro uppfattas som skydd och tillflykt. Enligt tempelteologin är templet den plats där Gud är särskilt närvarande och templet blir som en skyddszon för de bedjande, dit inte fienden kan tränga in. I Ps 91 har bedjaren tagit tillflykt till templet. Metaforen ”vingar” i v 4 tolkas som YHWS skyddande vingar relaterat till templet dels som symbol för YWH:s allestädes närvaro och dels att taket i templet manifesterar detta.⁷³ Kraus relaterar också till templet i sina interpretationer av vingar, som Kerubers vingar i det allra heligaste i templet i Jerusalem.⁷⁴ Gerstenberger talar om bevingade väktare i assyrisk historia och i Jerusalems tempel, han nämner även bevingade gudar och gudinnor på ugaritiska stentavlor.⁷⁵

Dessa tolkningar av vingar passar historiskt in till tempelteologin, men är distanserade och begränsade till templet. Det går också att förstå metaforen vingar mera vardagligt som en fågelförälder, t.ex hönsmamman som skyddar kycklingarna under sina vingar och även vilda fåglar skyddar sina ungar under vingarna. Brueggemann har tolkat vingarna som fågelvingar, i en bild av Gud som fågelmamma. Han talar om en fågelmamma som skyddar ungarna med sina fjädrar och vingar och hur Gud som är transcendent, den Högste och Allsmäktige initierar en intim relation med de troende och bryr sig om dem med en fågelmammans kärlek. ”Such divine care is not limited by time or space”.⁷⁶ Även Dahood har förknippat metaforen vingar med fåglar. Utifrån hans interpretation av Ps 91 som en kungspsalms, har Dahood tolkat det som örnvingar, kungen som en örnunge och Gud som den stora örnen, redan i v 2. Han har med det i sin översättning i ”mountain fastness” (istället för fort, borg), som örnens boplats.

Bilden av Gud som fågelförälder förmedlar en större närhet mellan Gud och människan än en bevingad kerub. I anknytningsteorin är det själva närheten och samstämmigheten som är välgörande och ger trygghet såsom går att förnimma i psalmen när det talas om en pågående dialog mellan Gud och människa. I bägge fallen är det en skyddade och välgörande gudsbild.

⁷³ Lindström, *Suffering and Sin*, 390, 402.

⁷⁴ Kraus, *Psalms 60-150*, 222.

⁷⁵ Gerstenberger, *Psalms, Part 2 and Lamentations*, 165.

⁷⁶ Brueggemann, Brueggemann & Bellinger, *Psalms*, 397.

Gud närvaro som skydd och säker plats är ett huvudtema i denna psalm även för Goldingay. Templet är en säker, trygg plats eftersom Gud ”bor” där men YHWH är inte begränsad till templet, hans skydd finns överallt, vilket också beskrivs i psalmen.⁷⁷ Goldingay gör en tolkning av psalmen som en kungspsalmen men menar ändå att den är allmängiltig. Han nämner närheten i relationen mellan Gud och människa i v 14-15 och de affektiva aspekterna som beskrivs i denna relation.⁷⁸

Gudsbilden i Ps 91 kan enligt anknytningsteori beskrivas som välgörande där Gud utifrån en trygg bas fungerar som en säker hamn vid fara.

2.6 Jämförelse av Ps 88 och Ps 91

När jag nu kommit fram till att jämföra de båda psalmerna kan jag konstatera att analysen med anknytningsteori har visat att det är stora skillnader mellan de båda psalmernas gudsbilder. Ps 91 är ett belysande exempel på tempelteologi där den gode Skaparen skyddar bedjaren, människan genom sin närvaro i templet eller annorstädes. Gud vill människan väl och det förmedlas en positiv människosyn i Guds relation till bedjaren.

Utifrån det grundläggande antagandet att Gud kan uppfattas som en anknytningsperson för bedjaren har den psykologiska analysen visat att denna skyddande och goda gudsbild är välgörande för bedjaren, att en sådan gudsbild kan förväntas vara ett skydd och hålla för påfrestningar i livet. Anknytningsrelationen visar på hur den goda bilden av Gud hänger samman med bilden av bedjaren själv som värdefull och god. Det finns här en dynamik i det trygga anknytningsmönstret, där samspelet mellan Gud och bedjaren framträder.

I Ps 88 uppfattar jag däremot att tempelteologins, skapelseteologins gudsbild försvinner. Bedjaren anklagar Gud för att orsaka bedjarens lidande och denna uppfattning förblir gällande. Det strider mot dualismen i tempelteologin att Gud här är den som förorsakar bedjarens lidande. I denna psalm uppfattas Gud utsätta bedjaren för fara istället för skydd, enligt bedjarens gudsbilder. De implicita gudsbilderna som tidigare i analysen definierats som härrörande från otrygga anknytningsmönster, antas komma fram ur bedjarens upplevelse av övergivenhet, av Guds frånvaro. Dessa bilder förvärrar bedjarens tillstånd. Desperationen och

⁷⁷ Goldingay, *Psalms Volume 3 Psalms 90-150*, 41.

⁷⁸ Goldingay, *Psalms Volume 3 Psalms 90-150*, 48.

förtvivlan ökar och dessa gudsbilder kan därför förväntas vara skadliga för bedjaren. Gud förstått som bedjarens anknytningsperson vill här inte bedjaren väl utan utsätter tvärtom bedjaren för lidanden. Denna dynamik i anknytningsrelationen kan antas som destruktiv och skadlig för bedjaren ur anknytningsteoretiskt perspektiv.

Anknytningsteorin fördjupar den psykologiska gudsbilden genom att visa på dessa dynamiska skeenden i anknytningsrelationen.

3 Avslutning

3.1 Slutsatser

Efter att ha analyserat de båda psalmerna 88 och 91 med anknytningsteori och fört en diskussion kring gudsbilderna i de båda psalmerna vill jag nu presentera mina slutsatser och försöka besvara frågeställningarna som var:

1. Hur kan anknytningsteorin bidra till att identifiera bedjarens implicita gudsbilder?

Jag utgick från antagandet att Gud kan uppfattas som en anknytningsperson vilket tidigare forskning visat. Genom att utvidga analysen och applicera de 5 anknytningsbegreppen på psalmerna kunde jag identifiera bedjarens implicita gudsbilder och kom på så vis fram till flera sinsemellan olika gudsbilder. Det gick då att se sådana gudsbilder som inte gav uttryck för Gud som trygg bas och säker hamn.

Anknytningsmönstren blev manifestationer av bedjarens inre delvis implicita arbetsmodeller som här i psalmerna visar på de implicita gudsbilderna. I psalmen med otrygg anknytning kunde skönjas två anknytningsmönster dels ett ambivalent och dels ett desorganiserat. Dessa båda mönster kunde kopplas till två icke enhetliga gudsbilder i psalmen, varav den ene var vred och destruktiv och den andre bortvänd och obegriplig. I den trygga anknytningen i Ps 91 fann jag en implicit enhetlig gudsbild som var god och välvillig.

2. Kan dessa specifika-implicita gudsbilder beskrivas som skadliga eller välgörande för bedjaren?

I diskussionen av gudsbilden i de båda psalmerna kom jag fram till att två av gudsbilderna i ena psalmen, 88, kan uppfattas som skadliga därför att de inre gudsbilderna ökar förtvivlan

och denna eskalerar till en kollaps. Dessa gudsbilder ger inget lugn eller tillförsikt och alltså ingen hjälp utan kan t.om öka lidandet. Gudsbilden i Ps 91 ger en trygghet och hållfasthet som gör att bedjaren kan uthärda svårigheter. Det är en psalm som skulle kunna ge mod och tillförsikt i svåra stunder. Jag menar att det därför går att beskriva det som en välgörande gudsbild.

3. Kan detta leda till en fördjupad förståelse kring gudsbilder i psalmerna?

Analysen av dessa två psalmer visar på att anknytningsteorin kan bidra med en fördjupad psykologisk förståelse av gudsbilderna i psalmerna. I anknytningsrelationen konkretiserades gudsbilderna och det gick att se att de var dynamiska. Det gick att se rörligheten i gudsbilderna hur de växlade i psalmen i samspelet mellan Gud och människa. På så vis ökas förståelsen för gudsbilderna och deras tillkomst.

Min analys av Ps 88 och 91 tyder på att anknytningsteori kan vara en användbar modell för att utveckla den psykologiska förståelsen för gudsbilder i Psaltaren. Två psalmer är dock ett litet underlag men jag hoppas att detta kan inspirera till att studera fler psaltarpsalmer och kanske även andra texter i Gamla testamentet utifrån detta perspektiv.

Bil 1 Den hebreiska texten av Ps 88 fr Biblia Hebraica Stuttgartensia

- 1 נִשִּׁיר מִזְמוֹר לְבְנֵי קִרַח לְמִנְצַחַח עַל־מִחְלַת לַעֲזוֹת מִשְׁפִּיל לְהִימָן הָאֲזֹרָחִי:
- 2 יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׁוּעָתִי יוֹם־צָעָקוֹתִי בַלַּיְלָה נִגְדָּדָה:
- 3 תִּבְּוֹא לְפָנָי תִּפְלְתִי הִטָּה־אֲזָנְךָ לְרַנְתִּי:
- 4 כִּי־שָׁבַעָה בְרַעוֹת נַפְשִׁי וְחַיִּי לִשְׂאוֹל הִגִּיעוּ:
- 5 נִחַשְׁבָתִי עִם־יְוֹרְדֵי בֹר הָיִיתִי כַגִּבֹר אִי־וֹאֲיִל:
- 6 בַמַּתִּים חָפְצִי כְמוֹ חֲלָלִים שְׁכַבִּי קִבְרֵ אֲשֶׁר לֹא זָכַרְתֶּם עוֹד וְהִמָּה מִדָּדָה נִגְזָרוּ:
- 7 אֲשַׁנֵּי בְבוֹר תַּחְתִּיּוֹת בְּמַחְשָׁפִים בְּמַצְלוֹת:
- 8 עָלִי סָמְכָה חַמְתָּךְ וְכָל־מִשְׁבְּרֵיךְ עֲנִיתָ סָלָה:
- 9 הֲרַחֲמֵנִי מִיָּדְעִי מִמְּנִי שַׁתְּנִי תוֹעֲבוֹת לָמוּ כִּלְאֵ וְלֹא אֲצֵא:
- 10 עֵינַי דָּאֲבָה מִיָּי עֲנִי קְרֹאתִיךָ יְהוָה בְּכָל־יּוֹם שִׁטְחֵתִי אֱלֹהֵי כַפִּי:
- 11 הֲלַמְתִּים תַּעֲשֶׂה־פְּלֵא אִם־רָפְאִים יִקְוֹמוּ יוֹדוּךָ סָלָה:
- 12 הַיִּסְפֵּר בַקִּבְרֵ חֲסִידֶךָ אֲמוֹנֵתְךָ בְּאֲבָדוֹן:
- 13 הַיִּנְדַּע בַּחֲשֹׁךְ פִּלְאָה וְצַדִּיקְתְּךָ בְּאֶרֶץ נְשִׁיָּה:
- 14 וְאֲנִי אֱלֹהֵי יְהוָה שְׁנַעַתִּי וְכִבְיָקָר תִּפְלְתִי תִקְדֵּמְךָ:
- 15 לָמָּה יְהוָה תִּזְנַח נַפְשִׁי תִסְתִּיר פָּנָיךָ מִמְּנִי:
- 16 עֲנִי אֲנִי וְגַנַּע מִגֵּעַר נְשִׂאתִי אֲמִיָּה אֲפוּנָה:
- 17 עָלִי עֲבְרוּ חַרוֹגֵיךָ בְּעוֹתֵיךָ צַמְתוּתֵנִי:
- 18 סִבּוּנִי כַמִּים כָּל־הַיּוֹם הִקִּיפוּ עָלַי יָחַד:

Bilaga2) Den hebreiska texten av Ps 91 fr Biblia Hebraica Stuttgartensia.

1 יֵשֶׁב בְּסֶתֶר עֲלִיּוֹן בְּצִל שָׁדַי יִתְלוֹנֵן:

2 אִמַר לַיהוָה מַחְסֵי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהֵי אֲבֹתַי-בּוֹ:

3 כִּי הוּא יִצְיִלָּה מִפֶּחַח יָקוּשׁ מִדְּבַר הַוּוֹת:

4 בְּאֲבָרְתוֹ יִסֹּד לֵה וּתְחַת־כַּנְפָיו תַּחֲסֶה צַנָּה וְסַחְרָה אֲמַתּוֹ:

5 לֹא-תִירָא מִפֶּחַח לְיִלָּה מִחֵץ יְעוּף יוֹמָם:

6 מִדְּבַר בְּאֵפֶל יִהְיֶה מְלֻטָב יִשׁוּד צְהָרִים:

7 יִפֹּל מִצַּדָּדוֹ אֱלֹהֵי וּרְבֻבָה מִיַּמִּינָה אֱלֹהֵי לֹא יִגָּשׁ:

8 רַק בְּעֵינָיֶה תִבְיִט וְשִׁלַּמַת רַשְׁעִים תִּרְאֶה:

9 כִּי-אֲתָה יְהוָה מַחְסֵי עֲלִיּוֹן שְׁמֹתָ מְעוֹנָה:

10 לֹא-תֵאָנָה אֱלֹהֵי רַעָה וְלֹא-יִגַּע לֹא-יִקְרַב בְּאֵהָלָה:

11 כִּי מִלְאֲכָיו צַוָּה-לָּהּ לְשַׁמְרוֹהּ בְּכָל-דַּרְכֶיהָ:

12 עַל-כַּפַּיִם יִשְׁאַוְנָה פִּי-תִגַּף בְּאָזְנוֹ רִגְלָהּ:

13 עַל-שַׁחַל וּפְתוֹן תִּדְרֹף תִּרְמָס כַּפִּיר וּתְגִין:

14 כִּי כִּי חֹשֶׁק וְאִפְלֻטָהוּ אֲשַׁגְּבֶהוּ כִּי-יִדַע שְׁמִי:

15 יִקְרָאֵנִי וְאֲעִנֶהוּ עִמּוֹ-אֲנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְצֶהוּ וְאֲכַבְּדֶהוּ:

16 אֲרֹף גְּמִים אֲשַׁבִּיעֶהוּ וְאֲרֹאֶהוּ בִישׁוּעָתִי:

4 Litteraturförteckning

Primärkällor

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Utgiven av Karl Elliger och Wilhelm Rudolph. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1983.

Bibel 2000. Utgiven av Svenska Bibelsällskapet. Örebro: Libris, 2000.

Sekundärlitteratur

Bosworth, David. A., "Ancient prayers and the psychology of religion: Deities as parental figures". *Journal of Biblical Literature* 134 no.4 (2015).

Botterwick, G., och Ringgren, H., red. *Theological Dictionary of the Old Testament*, Översatt av Davis E., Green, 15 volymer. Grand Rapids: Eerdmans, 1980.

Bowlby, John, *Attachment and Loss. Vol 2: Separation*. New York: Basic Books, 1973.

Broberg, Anders et al., *Anknytningsteori :Betydelsen av nära känslomässiga relationer*. Stockholm: Natur och Kultur, 2006.

Brueggemann, Walter, *The Psalms and the Life of Faith*. Minneapolis: Fortress Press, 1995.

Brueggemann, Walter and Bellinger, William H., Jr., *Psalms*. New Cambridge Bible Commentary, New York: Cambridge University Press, 2014.

Collins, John, J., *Introduction to the Hebrew Bible*. Minneapolis: Fortress Press, 2014.

Dahood, Mitchell, S., J., *The Anchor Bible: Psalms II: 51-100*. Garden city, New York: Doubleday and Company Inc, 1968.

Day, John, *Psalms: Old Testament Guides*, Sheffield: Sheffield Academic Press, 1990.

Ellens, Harold, J., Rollins, Wayne, G. *Psychology and the Bible: A New Way to Read the Scriptures vol 1 From Freud to Kohut*. Westport: Praeger Publishers, 2004.

Fonagy, Peter, *Attachment Theory and Psychoanalysis*. New York: Other Press, 2001.

Gerstenberger, Erhard, S., *Psalms: Part 2 and Lamentations*. Michigan: Eerdmans, 2001.

Goldingay, John, *Psalms vol.2 Psalms 42-89*. Baker Commentary of The Old Testament Wisdom and Psalms. Michigan: Baker Academic, 2007.

Goldingay, John, *Psalms vol.3 Psalms 90-150*. Baker Commentary of The Old Testament Wisdom and Psalms. Michigan: Baker Academic, 2007.

Hayes, H., Holladay, Carl, R., *Biblical Exegesis: A Beginners Handbook*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 2007.

Kaufman, Gordon, *The Theological Imagination: Constructing the Concept of God*. Philadelphia: Westminster, 1981.

Kille, Andrew, D., *Psychological Biblical Criticism*. Minneapolis: Fortress Press, 2001.

Kirkpatrick, Lee, A., Phillip R. Shaver, "Attachment theory and religion: Childhood attachments, religious beliefs, and conversion". *Journal for the Scientific Study of Religion* 29 (1990).

Knabb, Joshua, J., Emerson, Matthew, Y., "I will be your God and you will be my people": Attachment Theory and the Grand Narrative of Scripture". *Pastoral Psychology* 62 (2013).

Kraus, Hans-Joachim, *Psalms 60-150: A Continental Commentary*. Minneapolis: Fortress Press, 1993.

Lindström, Fredrik, *Suffering and Sin: Interpretations of illness in the individual complaint psalms*. Stockholm: Almqvist & Wiksell international, 1994.

Mettinger, Tryggve, N.D., *Namnet och Närvaron: Gudsnamn och Gudsbild i Böckernas Bok*

Örebro: Bokförlaget Libris, 1987

Elektroniska källor:

Bibleworks 10

